

İKİ YAZAR, İKİ ÖRNEK: ÇOCUK EDEBİYATI, DOĞA VE ARKETİPLER

Two Authors, Two Examples: Children's Literature, Nature, and Archetypes

Gülçin OKTAY*

ÖZ

Sanayi Devrimi'nden bugüne içinde bulunduğumuz Antroposen Çağ, insanları doğadan uzaklaştırmakta ve makinelerin, hızın, kalabalıkların öne çıktığı bir düzeni idealleştirmektedir. Çağın öne çıkan en önemli özelliği ise doğa ile insan arasındaki mesafeyi açması ve doğayı kullanılacak/tüketilecek/bitmez bir kaynak hâlinde pazarlamasıdır. Yapılan propagandalar sonucunda insanların büyük çoğunluğu, doğayı hoyratça tahrip etmekte ve habitatın geleceği hakkında herhangi bir endişe taşımamaktadır. Ancak 1970'li yıllardan sonra çağın getirdiği zararlar üzerine daha çok düşünülmemekte ve bunu aşmanın yolları üzerine -yeterli olmasa da- çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin başında insanları ekosistemin geri dönüşü olmayan kayıplar yaşamaya başladığı konusunda bilinçlendirmek gelir. Sonraki adım ise bu kayıpları durdurmaya yönelik yenilenebilir kaynaklar üzerinde düşünmek ve bu konuda atılımlar gerçekleştirmektir. Bu sebeple işin ilk adımı olan bilinçlendirmeyi sadece yetişkinler üzerinde değil, geleceğin yetişkinleri olacak çocuklar üzerinde de sürdürmek gerekir. 2000'li yıllardan itibaren de bu çabanın gözle görülür bir sonuç verdiği ve dikkate değer bir çocuk edebiyatı literatürü oluştuğu ortadadır. Ahmet Büke'nin ve Şiirsel Taş'ın yazdığı -sırasıyla- *Gökçe'nin Yolu* (2018) ve *Sekoyana'nın Kapıları* (2017) da bu literatürün bir parçasıdır. Bu iki eser, çocuk okurların dikkatini doğaya çekmekte ve onlara doğal yaşam alanımızın dinamikleri hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Üstelik bu eserler çocuklara sadece doğayı tanıtmamakta, onları doğada bir yolculuğa çıkarmakta ve doğayla temasta bulunmalarını sağlamaktadır. İki kitapta ortak olan bu durum; doğa, çocuk ve arketip konularında pek çok ipucu sunmakta ve incelenmeye değer örnekler vermektedir. Bu makalede de adını andığımız bu iki eserden yola çıkılacak, çocuk ile doğa arasındaki ilişki irdelenecek ve bu sayede çocuk okurlara aktarılmaya çalışılan tezler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: çocuk edebiyatı, roman, doğa, çocuk, arketip.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale/Türkiye. E-posta: oktaygulcin@gmail.com. ORCID: 0000-0003-3745-5896.

ABSTRACT

The Anthropocene Age, which we have been living in since the Industrial Revolution, is alienating people from nature and idealizing an order in which machines, speed, and crowds are prominent. The most prominent feature of this age is that it widens the distance between nature and humans and commercializes nature as an infinite resource to be used/consumed/exhausted. Because of propaganda, the vast majority of people are recklessly destroying nature and are unconcerned about the future of the habitat. However, after the 1970s, people have been more concerned about the harms of the age and have been engaged in various - though insufficient - activities to overcome them. One of the most significant of these activities is to make people aware that the ecosystem is beginning to suffer irreversible losses. The next step is to consider and act on renewable resources to stop these damages. Therefore, the first step is to raise awareness not only among adults but also among children who will be the adults of the future. Since the 2000s, it is evident that this effort has yielded considerable results and a remarkable children's literature has emerged. *Gökçe'nin Yolu* (2018) and *Sekoyana'nın Kapıları* (2017) by Ahmet Büke and Şiirsel Taş, respectively, are part of this literature. These two works are intended to draw child readers' attention to nature and inform them on the dynamics of our natural environment. Furthermore, these works not only introduce nature to children, but also lead them on a journey in nature and allow them to be in contact with nature. This common theme in the two books provides many clues about nature, children, and archetypes, as well as examples that are worth investigating. This article will be based on these two works, analyze the relationship between children and nature, and thus focus on the theses that are intended to be conveyed to child readers.

Keywords: children's literature, novel, nature, child, archetypes.

Giriş

“Evde oynamayı daha çok seviyorum çünkü bütün elektrikli aletler orada” (akt. Louv, 2020: 13).

Epigraf, San Diego'da yaşayan Paul adlı ilkökul dördüncü sınıf öğrencisine aittir. Bu sözü aktaran ise *Doğadaki Son Çocuk* kitabının yazarı Richard Louv'dur. Yazar, yaşadığı yer olan Amerika'da çocukların doğa ile münasebetlerini incelemiş ve durumun yeni nesiller aleyhine bir tablo sergilediğini ortaya koymuştur. Louv'un yaptığı incelemeler neticesinde çocukların giderek doğadan koptuğu ve bilgisayar oyunlarının, telefonların ve epigrafta da görüldüğü gibi elektrikli aletlerin bağımlıları haline geldikleri ortaya çıkmıştır. 2019 yılında hayatımıza giren Covid-19 ile de doğa; bir gerçeklik olmaktan çıkmış sanal ortamın bir parçası hâline gelmiştir. Özellikle uzun karanti-

na süreçleri insanların evlere kapanmalarına ve çocukların doğayı bilgisayar oyunları vasıtasıyla görmelerine sebep olmuştur. Artık doğa hissedilen, dokunulan, koklanılan bir yer değil; camekânların arkasından ulaşılan seyirlik bir alana dönüşmüştür. Richard Louv'un ifadesiyle bu devir "biyoseverlikten videoseverliğe", "akranlarımızı sevmekten ekranlarımızı sevmeye" geçiş çağıdır (2020: 180). Bu durumu sadece pandemiye bağlamak ve bütün suçu ona atmak da doğru bir yaklaşım değildir. İnsanoğlunun doğa ile münasebetindeki kötüye gidiş çok eski yıllara uzanmaktadır. Sanayileşme, şehirleşme, kapitalizm işleri kötüleştirmiş ve insanın doğa ile arasında mesafe açılmasına sebep olmuştur. Yaşadığımız pandemi ise bu değişimin bir sonucudur. Üstelik etkisini hızla görmeye devam ettiğimiz iklim krizi ile gezegenimiz yeni pandemilere, gıda ve su krizlerine gebe dir.

Saymış olduğumuz bu olumsuzluklardan en çok etkilenenler ise şüphesiz ki yeni nesillerdir. Çocuklar doğadan uzaklaşmanın bedelini fiziksel ve psikolojik sağlıklarıyla ödemektedirler. Özellikle dikkat eksikliği ve hiperaktifite bozukluğu, obezite ve depresyon bu bedellerin önde gelenleridir (Louv, 2020: 43, 56-58). *Çalınan Dikkat* kitabının yazarı Johann Hari de değişen yaşam tarzının özellikle çocuklar için ciddi bir tehdit oluşturduğunu söyler. Dikkat eksikliği meselesini hem yetişkin hem de çocuklar üzerinden örnek lendiren Hari, pek çok bilim insanı ile görüşür. Bu görüşmeler neticesinde sorunların sadece bireysel olmadığını, kolektif bir tehdit altında olduğumuzu anlar (2023: 21). Hari'ye göre sürekli pompalanan hız çağı, insanları "Twitter ile Snapchat arasında gidip gelen dikkat yoksunu yurttaşlar" hâline getirmiştir (2023: 22). Çalınan dikkat ise özellikle çocukları ilaç kullanımına sevk etmekte ve ilaçlar da yararların yanında başka sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bunların başında gelişim geriliği ve kalp sorunları gelmektedir (2023: 229). Oysaki çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıkları nasıl bir yetişkin olacaklarını belirlemekte ve aileleriyle, akranlarıyla ve toplumla olan ilişkilerini şekillendirmektedir.¹

Bu sıkıntılara merhem olacak tek yol ise yavaşlamak, doğaya saygı duymak ve onun sağaltıcı gücünden yararlanmaktır. Bu sebeple son dö-

¹ Çocukların ve gençlerin ruh sağlıkları ile doğa arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu konuyu 1990-2017 yılları arasında İngilizce ve Fransızca yazılan makalelerin sunduğu veriler üzerinden inceleyen bir çalışmaya göre; doğa ile ilişki kuran çocukların duygusal sağlıkları, dikkat eksiklikleri, genel zihinsel sağlıkları, stres seviyeleri ve dayanıklılıkları iyiye gitmektedir. Üstelik çocuklara doğa olarak sunulan yerlerin (park, okul bahçesi, orman vb.) niteliği ile onların bu yerlere erişebilirlikleri, maruziyetleri veya katılımları iyileşme süreçlerini etkilemektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Tillman vd. 2018: 958-966).

nemlerde doğa lehine bir farkındalık çabası göze çarpmaktadır. Dikkate değer bir kesim çocukların sağlığı ile yeryüzünün sağlığının birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve birini kaybetmenin her şeyi kaybetmek anlamına geleceğini bilmektedir (Louv, 2020: 414). Buradan hareketle çocukların doğada daha fazla vakit geçirmelerini sağlayacak etkinlikler düzenlenmekte, topluluklar kurulmakta ve çocuklara doğa bilinci aşlamak için kitaplar yazılmaktadır. Bu etkinliklerin ve kitapların temellendiği nokta ise doğanın düşmanı değil uyumlu yaşamamız gereken asıl habitatımız olduğudur. Türkiye’de de pandemiyle birlikte doğa ile çocuk üzerine düşünen eğitimcilerin, akademisyenlerin ve yazarların sayısı artmıştır. Özellikle ekoloji temelli kitaplar çeviriler vasıtasıyla Türk çocuk edebiyatına kazandırılmakta ve bu konuda dikkate değer bir literatür oluşmaktadır. Eric Carle’nin *Minik Tohum*, Helen Ward’ın *Teneke Orman*, Ralph Weder’in *Ekolojik Mahalle*, Anna Hatzimanolı’nın *Çöpler ve Geri Dönüşüm*, Vagelis İliopoulos’un *Kahraman Bisikletimle Tertemiz Kentim* bu literatürün önde gelen eserleridir. Aynı zamanda doğaya dikkat çeken, iklim krizinin yarattığı ve yaratacağı etkileri azaltmaya çabalayan ve her şeyden öte yeni nesilleri bilinçlendiren yerli eserler de yazılmaktadır. Bu çabalardan ikisi Ahmet Büke ve Şiirsel Taş’a aittir. İsmi andığımız bu yazarlar, çocukların doğadan kopmasını dert edinmekte ve doğa ile çocuk arasındaki kopukluğa dikkat çeken eserler yazmaktadırlar. Ahmet Büke 2018 yılında yayımlanan *Gökçe’nin Yolu* ve Şiirsel Taş 2017 yılında yayımlanan *Sekoyana’nın Kapıları* adlı eserleriyle çocuğu ait olduğu yere, doğaya döndürmekte ve köklerini keşfetmelerine fırsat tanımaktadırlar. Üstelik bu iki eser, çocuklara doğanın kadimliğini algılatmakta ve onlara arketipler vasıtasıyla doğa-insan ayrılmazlığını duyumsatmaktadır.

Doğa ve Çocuk

Ahmet Büke’nin *Gökçe’nin Yolu* ve Şiirsel Taş’ın *Sekoyana’nın Kapıları* çocuk okurların dikkatini tabletlerden doğaya çeken önemli eserlerdir. Elbette bu eserler çocuk ile doğa etkileşimine değinen ilk eserler değildir. Bu ilişkiye başlı başına yer veren isim, Jean-Jacques Rousseau’dur. Rousseau, 1762 yılında yayımlanan *Emile ya da Eğitim Üzerine* adlı eserinde hayali karakter Emile üzerinden bir çocuğun doğa ile ilişkisi üzerine düşünür. Emile, uygar bir toplum içinde doğmuş olsa da Rousseau onda birtakım eksiklerin olduğunu gözlemler. Rousseau’ya göre; Emile gibi bir çocuğu eğitmenin ilk yolu onun bedenini ve doğayı tanımalarını sağlamaktır (2011: 20-21). Okuma yazma faaliyetlerinden de önce gelmesi gereken bu eğitim, Emile’i güçlendirecek ve onun sağlıklı bir bedene, zihne sahip olmasını sağlayacaktır. Rousseau’nun tabiriyle uygarlaşmadan önce doğadaki ilkel/vahşi halimizden

öğrenecek çok şey vardır (2013: 96-100). Nitekim Rousseau'nun Emile'in okuyacağı ilk kitap olarak Daniel Defoe'nun *Robinson Cruose* adlı eserini belirlemesi de bu eğitimin bir parçasıdır (2011: 240).

Ahmet Büke'nin ve Şiirsel Taş'ın çocuk kahramanları da Jean-Jacques Rousseau'un eğitim sistemine yerleştirdiği bu gerçeklikten yola çıkarlar. *Gökçe'nin Yolu* kitabındaki Gökçe ve *Sekoyana'nın Kapıları*'ndaki Ahimsa² şehirde yaşayan iki küçük kızdır. Ancak şehir onları pek de mutlu etmez. Apartman dairelerinde yaşayan bu çocuklar, baharın gelişini görememekte ve doğada vakit geçirememektedirler. Doğa onlar için apartman dairesinden gördükleri bir iki ağaçtan veya tabletlerinde oynadıkları oyunlardan ibarettir. Bu döngüyü kıran ise onların yaz tatili için köye/kırsala yaptıkları yolculuk olur. Bu yolculuk iki kahramanın olgunlaşmasını sağlayacak maceralara gebedir. Bir bakıma bu, Joseph Campbell'in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserinde bahsettiği temel bir mitosa denk gelir. Campbell'a göre kahraman; bir nesneyi/kişiyi bulmak için yola çıkar, türlü engellerle karşılaşır ve aradığı şeye ulaşıp başladığı noktaya döner (2013: 48-49). Kırsaca "ayrılma-erginleşme-dönüş" olarak anılan bu mitos, kahramanın olgunlaşmasına yardımcı olan bir süreçtir (Campbell, 2013: 42). Gökçe ve Ahimsa da yaşadıkları şehirden ayrılıp kırsala gittiklerinde çeşitli sıkıntılara maruz kalırlar ve başladıkları noktaya yani şehre geri dönerek içsel bir yolculuk yaparlar.

Gökçe ve Ahimsa'nın kırsala uzanan bu yolculuklarında ilk tepkileri hayatlarının bir parçası hâline gelen cep telefonlarına, tabletlerine, internete özlem duygusudur. Bu aletlere ulaşamama, gittikleri yerlerin "medenî" dünyadan uzak oluşu onlarda bir nevi yoksunluk sendromu yaratır. Şehirli bir bakış açısıyla Gökçe de Ahimsa da gittikleri çevreyi, evleri beğenmezler. Bu evler tek odalı, olabildiğince az eşyalı ve hayvanlarla iç içedir. Gökçe'nin evine misafir olduğu Maya hala, Kızım ve Torun adını verdiği bir inek ve buzağısı ile aynı evde yaşar. Ahimsa'nın yanına gittiği Sekoyana ise ara ara gelen bir yaban kedisi ile aynı evi paylaşmakta ve bu ev fazladan bir tek eşyayı bile içermemektedir. Aynı durum yiyecekler konusunda da devam etmektedir. Maya halanın da Sekoyana'nın da yemekleri doğanın kendilerine sunduğu otlar ve meyvelerden ibarettir. Evlerde tuvaletler dışarıdadır,

² Kitapta çocuğun adı ve cinsiyeti belirtilmez. Sadece kitabın sonunda çocuğun Ahimsa lakabını aldığını öğreniriz. Makalede de küçük kız Ahimsa lakabıyla anılacaktır. Bu lakabın anlamı ise bu bölümün sonlarına doğru verilmektedir. Cinsiyeti belirtilmeyen bu çocuğun bir kız olduğu ise resimlerden anlaşılmaktadır.

banyo da derede yapılmaktadır. Bu sebeple Gökçe ile Ahimsa'nın ilk sınavı, alışkın olmadıkları bu düzene uyum sağlamak ve az ile yetinmektir.

Bu eşiği geçtikten sonra Gökçe ve Ahimsa için ikinci bir yol başlar: doğayı keşfetmek ve öğrenmek. Gökçe, Maya hala ile gezintiye çıkar ve onun rehberliğinde doğayı tanımaya çalışır. Su kaynağının önemi, ardiç yapraklarından yapılan katran yağının işlevi, şifalı otlar Gökçe'nin ilk öğrendikleri arasındadır. Sekoyana da Ahimsa'ya kuşların sesini tanıtır; mantarları, likenlerin ortak yaşamlarını, meşe palamudundan nasıl ekmek yapıldığını anlatır. Gökçe de Ahimsa da adım adım doğayı tanıyıp bilmedikleri bir zenginlikle karşılaşmanın mutluluğunu yaşarlar. Ancak burada sorulması gereken soru metinlerin gerçeği ne kadar yansıttığıdır. Doğanın edebiyat metinleriyle birlikte vazgeçilmez bir mekân hâline geldiği ortadadır. Bir anlamda doğa; sanayileşen şehir yaşamının alternatifidir. Edebiyat metnindeki doğa da gerçekliğin/sanayinin/şehrin acı tarafından kaçmak için idealleştirilmiştir. Böylece romantizm ve kapitalizm sosuna bulanık doğa, gerçekliğini yitirmekte ve okurları da yanlış yönlendirmektedir. Aynı durum ülkemizde sayıları gittikçe artan ekolojik anaokulları/okullar için de geçerlidir. Bu okullar da çocuklara doğayı romantik bir çerçeveden göstermekte ve çoğu zaman doğayı pazarlanacak bir meta hâline getirmektedir. Oysaki doğa; içinde vakit geçirmek için satın alınacak ve birtakım koşullara bağlı olarak keşfedilecek bir yer değildir. Bu sebeple ormanlık alanları çevrelemek, sahilleri işletmelere devretmek ve halkın doğaya erişim hakkını maddi bedel üzerinden şekillendirmek doğru bir yaklaşım değildir. *Gökçe'nin Yolu ve Sekoyana'nın Kapıları* adlı eserlerin ise bu çizginin dışına çıkmaya çabaladıkları gözlemlenir. Eserlerde bir romantikleştirilme havası sezilse de doğanın gerçek yanlarına dair ayrıntılara yer verilir. Gökçe'nin çaya girdiğinde bir su yılanı tarafından ısırılması, evde yaşayan ineklerin kokuları, uyuz olan koyunların irin dolu yaraları ve saldırgan kurtlar, köpeklerle dolu orman/köy anlatısı buna örnektir. Ahimsa'nın da yağmurda kalıp ateşlenmesi, otlar ve çalılar yüzünden yaralanması doğanın hiç de romantikleştirildiği gibi olmadığına işarettir. Böylece çocuklara doğanın “gizli müfredatı” öğretilir ve onların çevre okur yazarlığının temel ilkeleri olan “empati, ilgi, bilgi ve eylem”i kazanmaları sağlanır (Rigolon, 2012: 183, 188). Bu açıdan iki kitap, doğayı “çocuğa görelilik ilkesini” de takip ederek tüm gerçekliğiyle aktarmaya çabalar.

Doğayı keşfedip öğrenme esnasında Gökçe ve Ahimsa'yı bekleyen bir aşama da kendi karanlık taraflarıyla karşılaşmalarıdır. Doğa ve insan hassas bir denge üzerindedir ve bu dengede küçük bir sarsıntı karanlık, tehlikeli bir

yola çıkabilir. Bu noktada Ahmet Büke de Şiirsel Taş da Carl Gustav Jung'un ortaya attığı arketiplerden birine yer verirler. İnsan davranışlarını inceleyen Jung, belirli ve değişmez modellerin yüzyıllardır tekrarlandığını ortaya koyar. Ana model, ilk örnek anlamlarına gelen arketip, Platon'un ideaları gibi evrenselidir (Moran, 2008: 219). Sigmund Freud bireysel bilinçdışı üzerinde incelemelerde bulunurken Jung bunun yanına kolektif bilinçdışını da ekler. Bu sebeple geçmişten günümüze tekrarlanan ve benliğimizi tanımamızı sağlayan arketipler insan zihninde hazır olarak vardır (Jung, 2021: 21). Arketiplerin kaynağı da sürekli tekrarlanır olmalarında yatar. Jung; gölge, hayvan, yaşlı bilge kişi, anima, animus, ana, çocuk gibi sayısız arketip ortaya atar (2006: 182). Ancak buna rağmen dört temel arketip üzerinde yoğunlaşır. Bu arketipler persona, gölge, anima-animus ve ben'dir. Jung'un ortaya attığı dört temel arketipten gölge; her kişide bulunan karanlık yöndür ve bilinçdışına açılan bir kapıdır (2021: 61). İnsanın ilkel dürtülerini temsil eden gölge, ben bilincini ele geçirerek olumsuz yönde değişime sebep olur. Gölgeyi kontrol altında tutan ise toplumsal maskemiz olarak tanımlanan persona'dır. Ancak bu süreç dengeli kurulmazsa insan kendi gölgesi tarafından ele geçirilir ve kendi kendisinin tuzağına düşer (2021: 61). Gökçe ile Ahimsa da ormanı keşfettikleri süreçte kendi gölgeleriyle karşılaştıkları bir aşama geçirirler. Gökçe'nin karanlık tarafı eline geçen sapanla uyanır ve arkadaşı Ayhan'ın tüm uyarılarına rağmen küçük kız sapanı bir sığırkık kuşuna atar. Bu olaydan sonra Gökçe büyük bir üzüntü duyar ve Maya hala tarafından bütün gece damda tek başına yatma cezasına çarptırılır. Böylece Gökçe yaptığı eylem üzerine düşünecek ve içindeki karanlık tarafı bastırmayı öğrenecektir. Nitekim bu içsel hesaplaşma sonunda Gökçe, Maya halaya önemli bir soru sorar: "Maya Hala, sen her şeyi bilirsin. Ben ne yapacağım bu hayatta?" (Büke, 2022: 73).

Bu soru üzerine Maya hala Gökçe'yi Kara Orman'a doğru bir yolculuğa çıkarır. Ahimsa ise belirgin bir eylemde bulunmasa da sık sık Sekoyana tarafından uyarılır. Özellikle Sekoyana'nın kolunda olan el şeklindeki dövme Ahimsa'nın dikkatini çeker. Bu el çiziminin ortasında ise birtakım şekiller vardır ve bu şekillerin içinde Ahimsa yazmaktadır. Sekoyana çocuğun ilgisini çeken bu dövmeyi detaylı bir şekilde açıklar. Buna göre; Ahimsa yerli topluluklardan birinin dilinde "zarar verme, incitme" demektir. Sekoyana'ya göre insan, elini bir şeyleri yapmak için de kullanır, yıkmak için de... Sekoyana bu dövme ile yapan taraftadır ve yıkanların da karşısındadır. Küçük kız da bu dövmeden ve anlamından etkilendiği için kendisine lakap olarak Ahimsa'yı seçer. Karanlık tarafını kontrol edemeyenlerin sonu ise Gökçe'ye de Ahim-

sa'ya da uygulamalı olarak gösterilir. Bu kişiler avcılardır ve onların karanlığı, kötülüğü bütün ekosistemi etkilemektedir. *Gökçe'nin Yolu*'nda ceylan yavrusunun peşindeki Avcı Temür, *Sekoyana'nın Kapıları*'nda sürek avı peşinde olan avcılar gölgelerine teslim olmuş tiplerdir. Bu iki örnek Gökçe ve Ahimsa için uyarıcıdır ve üzerlerinde olumlu bir etki yaratır.

Bu yüzleşmeden sonra Gökçe ve Ahimsa -kısa süre de olsa- doğada tek başına hayatta kalma sınavına tabi tutulurlar. Maya hala Gökçe'yi Kara Orman'da bir gece yalnız bırakır. Sekoyana da köye inerek Ahimsa'yı bir süreliğine yalnız bırakır ve o da Sekoyana'dan habersiz yuvarlak bir çemberi andıran alana gider. İki kız fırtınalı, yağmurlu bir havada ormanın kucaklayıcılığı ve karanlığı arasında vakit geçirirler. Bu süreçte onlara yardım eden ise ceylanlar, kurtlar ve mağaralardır. Bu iki çocuk, ormana zarar vermedikçe ve döngüsüne dâhil oldukça akışın kendiliğinden geldiğini anlar. Bu noktada Sekoyana'nın sözleri bu döngüyü tanımlaması açısından önemlidir: "Doğada yaşam, bir noktadan başlayıp başka bir noktada biten bir çizgiye benzer. Bir noktadan başlayıp yine kendine dönen bir çembere benzer. Doğrusal değil, döngüsel. Yaşam da su gibi kendi yatağında, akacağı yönde akar; kimi zaman kurur, kimi zaman taşar ama eninde sonunda yine onun gibi kendine döner." (Taş, 2021: 128).

Maya hala da Kara Orman macerasından sonra Gökçe'nin "[b]en ne yapacağım bu hayatta?" sorusunu şu sözlerle yanıtlar: "Şu dünyaya gelen herkesin bir yolu olur. Kimi korkar çıkmaya, kimi kaybolur, kimi düşse de kalır, devam eder. Bu karar senin. Eğer ben varım dersen, zor zamanlarda elini kalbine bastır. Orada sana yol gösteren bir ceylan yavrusuyla, ehlileşmez bir kurt var." (Büke, 2022: 108).

Yaşanan maceralar ise eve/şehre dönüş zamanının gelmesiyle sonlanır. Gökçe ve Ahimsa tatillerini tamamlayarak ailelerinin yanına dönerler. Ancak onlar tatile ilk başladıkları zamanki küçük kızlar değillerdir. Bu yolculuk onları büyütmüş, olgunlaştırmış ve kendi kendileriyle yüzleştirmiştir. Gökçe ve Ahimsa doğanın ortak atan bir kalp olduğunu ve insana yetecek her türlü ihtiyacı barındırdığını keşfetmiştir. Doğa, cömerttir ve yeryüzündeki bütün canlılar gibi insanın da asıl yurtdur. Doğanın en önemli ilkesi ise sabretmektir. Ağaçların yeşermesi, meyvelerin yemiş vermesi, hayvanların büyümesi bu sabrın ürünüdür. Bu sebeple insan da akışta gitmeli, beklemeyi öğrenmeli ve zorluklar karşısında yılmamalıdır. Nitekim bu ders işe yarar ki Gökçe, şehre döndükten sonra anne ve babasının boşanma haberini bir felaket olarak karşılamaz. Ahimsa da öğrendikleri sayesinde kendine ve dün-

yaya uzaktan bakabilmeyi becerir ve Ahimsa lakabını seçmesinde de görül-
düğü gibi ömür boyu “yapan el” olmaya karar verir.

Doğa ve Kadın/Bilge/Ana

Ahmet Büke'nin *Gökçe'nin Yolu* ve Şiirsel Taş'ın *Sekoyana'nın Kapıları* kitaplarında kahramanların yanında değinilmesi gereken iki önemli karakter daha vardır. Bu karakterler önceki bölümde isimlerini andığımız Maya hala ve Sekoyana'dır. Gökçe ve Ahimsa'yı çıktıkları yolculukta yalnız bırakmayan bu karakterler bir anlamda onların rehberi, yardımcısı ve koruyucudur.

Salur köylü Maya hala, evinin çatısındaki iki leylek ile köyün en tepesinde yaşar. Toplam on evin bulunduğu köyde Maya halanın evi diğerlerinden uzak olmasıyla dikkat çeker. Sekoyana ise Maya hala ile kıyaslandığında daha münzevi bir hayat yaşar. Köyden de uzakta ormanın içindeki bir kulübede yaşayan Sekoyana, insanlarla daha az temas eder. Bu iki kadının en önemli özelliği kendilerini şehirden, diğer insanlardan soyutlamalarının yanında doğayı okumayı da öğrenmiş olmalarıdır. Maya hala çeşitli bitkileri toplayarak ve onlardan yaptığı ilaçlarla canlıları tedavi ederek bir nevi şifacı özellikleri gösterir. Hastalanan koyunlara, yaralanan ceylanlara, kurtlara bakması ve yine hastalanan insanları hazırladığı karışımlarla iyi etmesi onun bu yönünü örneklendiren detaylardır. Sekoyana da annelerini kaybetmiş domuz yavrularına bakarak, hastalanan Ahimsa'yı otlardan hazırladığı bir karışımla iyi ederek ve yine onun hıçkırığını dere nanesi çayı ile geçirecek doğa hakkında ne kadar bilgili olduğunu ortaya koyar. Bu anlamda iki metin, kadınların avcı-toplayıcı dönemlerdeki rollerini hatırlatarak kadın ile doğa arasındaki ilişkinin kadimliğine de gönderme yapar. Sekoyana'nın Ahimsa'ya toplayıcılığın kurallarını anlatırken ilk bulduğu kökü almamasını tavsiye etmesi ve ikinciye almasını tembihlemesi; İlduz ninenin kök boyacılığı ve halı dokumacılığı yapması; Maya halanın ardıç katranı yağı ile uyuz olan koyunlara bakması bu ilişkinin örnekleridir. Yüzyıllar boyunca kadınlar ebelik yapan, şifalı bitkiler ve otlarla insanları, hayvanları iyileştiren “halk hekimleri” olarak görülmüşlerdir. Dünyanın pek çok bölgesinde kadınların şifacı olarak benimsendiği ve bu özellikleriyle kutsallık/dokunulmazlık kazandıkları da bir gerçektir. Ancak kadının şifacı olarak görülmesi ile cadı olarak tanımlanması arasında ince bir çizgi vardır. Orta Çağ'da şifacı kadınların çoğu cadı olarak görülmüş ve yaptıkları tedaviler şaibeli bulunmuştur. En çok maruz kaldıkları suçlar ise bebekleri öldürmek, doğurttukları çocukları şeytana sunmak, kötülüğün güçleriyle cinsel ilişkide bulunmak ve kanlı ritüeller yapmaktır (Achterberg, 2009: 88, 113). Bu suçlamalardan yola çıkarak 14. ve 15. yüzyıllar arasında Almanya'dan İngiltere'ye kadar olan geniş bir

alanda “cadı avı” yapılmış ve bu konuda *Malleus Maleficarum* gibi kitaplar yayımlanmıştır.³ Büyücülükle, cadılıkla suçlanan kadınlar siyasi otoritelere bir tehdit olarak görülmüş ve yok edilmeleri gereken insanlar olarak kodlanmışlardır (Ehrenreich & English, 2023: 38). Bazen de bu kadınlar sadece kadın oldukları için ve dogmatik düşünceler dışında bir yol benimsedikleri için öldürülmüşlerdir (Ehrenreich & English, 2023: 44, 53). Buna göre; kadın olmak ve bilge olmak her zaman bir tehdit unsurudur. Dunn Mascetti'nin tespitiyle İngilizcedeki “cadı” (witch) sözcüğünün “bilge kadın” anlamına gelen wicca'dan türemesi de buna örnektir (2000: 53). Ahimsa da ilk başlarda Sekoyana'nın bir cadı olabileceğinden şüphelenmiş ve rüyasında onu bir cadı olarak görmüştür. Rüyalar, Freud'un ve Jung'un çalışmalarında da görüldüğü üzere bilinçdışının ürünleridir ve bilinç alanından kaçmış “anlık” ve “anımsanmış” ürünlerdir (Jung, 1982: 65; Freud, 1996: 65). Burada Ahimsa'nın bilinçdışı da anlık çağrışımlarla harekete geçmekte ve kökensel bir imgeye/ilk örneğe/arketipe gönderme yapmaktadır.

Şifacılık konusunda Sekoyana'nın Maya haladan daha fazla öne çıktığı ise aşikârdır. Şiirsel Taş'ın, metnini kurgularken bir yandan da Sekoyana'nın günlüğüne yer vermesi ve onun hayatına dair detayları paylaşması bu fikri kuvvetlendirir. Buna göre Sekoyana; köyde doğmuş ve okumak için şehre gitmiş bir kadındır. Bir süre şehirde yaşasa da Sekoyana ormanı özlemiş ve onu okumak, öğrenmek için geri dönmüştür. Sekoyana'nın yaşam tarzı tamamiyle insanlardan uzak ve ekolojiktir. Sekoyana'nın et yememesi, tuvaletinin dışarıda olması, banyoyu derede yapması, ekmeğini meşe palamudundan yoğurması, buzdolabı olarak kuyuyu kullanması ve paraya ihtiyaç duymaması en belirgin örneklerdir. Bu münzevi kadının en büyük geçim kaynağı ise toplayıcılık, tahta kaşık yapımı ve sepet örücülüğüdür. Bu sayede köylülerle takas yapan Sekoyana, şehirdeki “lükse” ihtiyaç duymamakta ve başka bir yaşamın mümkün olduğunu göstermektedir. Bu anlamda Sekoyana derin ekolojinin temellerini atan Norveçli filozof Arne Naess'in ifadesiyle “ekolojik benlik”e sahip bir bireydir. Naess'e göre; insan sadece bireysel benliğinden ibaret değildir. İnsanın tam anlamıyla olgunlaşabilmesi için ekosistemdeki bütün canlılarla bir bütün olduğunu hissetmesi ve benliğini bu bilgiyle geliştirmesi gerekir (Bulut, 2005: 83). Bu bilince sahip olan insan geleneksel dar kalıplardan kurtulur ve kendisinin de doğada, doğadan ve

³ *Malleus Maleficarum*, 1486'da Heinrich Kramer ve Jacob Sprenger adlı din adamları tarafından yazılan bir kitaptır. Bu kitap, bir cadı avının nasıl yapılacağı konusunda bilgiler vermektedir ve uzun yıllar da cadı mahkemelerinde bir kaynak olarak kullanılmıştır. Kitap, *Hammer of Witches* [Cadı Çekici] olarak da bilinir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Ehrenreich & English, 2023: 42-43).

doğa ile olduğunu idrak edebilir (Akt. Dindar, 2012: 78). Böyle bir farkındalığa varan insan çevresindeki canlı veya cansız her varlıkla ilişki kurar, kendini doğayla bir bütün görür, yaşamın anlam ve sevincine ulaşır ve sonucunda benliği genişleyip derinleşir (Naess'den akt. Dindar, 2012: 78).

Öyle ki bu bilinç Sekoyana'nın saçlarının yeşermesine sebep olur. Ahimsa, Sekoyana'nın yeşermiş saçlarını gördüğünde onu ormanda kamufle olmuş bir kertenkeleye benzetir. Nitekim kitabın kapağında Sekoyana'nın yeşil saçlarının ormana karışması ve onun bir parçası olarak görünmesi aktarılacak istenen mesajı etkili bir şekilde anlatır. Sekoyana'nın kendine isim seçerken dayanıklı, dev boyutlu ve uzun ömürlü sekoya ağacından etkilenmesi de bundandır. Aynı durum Maya halada da vardır. Sekoyana'nın saçlarının yeşermesi gibi Maya halanın da yer yer leyleğe dönüşmesi bu bütünleşmenin bir göstergesidir. Metin boyunca da Maya halanın köylüler tarafından "Leylek Kadın" olarak anıldığını görürüz. Ekolojik benliğini oluşturan Sekoyana ile Maya halanın Gökçe ile Ahimsa'ya öğretmeye çalıştığı en önemli şey de bu bütünleşme ve doğanın parçası olma duygusudur. İki kadın için doğadaki her canlıya saygı göstermek, onların bir değeri olduğunu anlatmak bir insanın alması gereken derslerdendir. Maya hala ve Sekoyana, Naess'in ifadesiyle doğayı insanın hizmetinde gören "sığ ekolojik" bir bakış açısına sahip deşillerdir (Akt. Dindar, 2012: 60). Onlar için tüm türlerin ve ekosistemin yaşama hakkı vardır ve bu yol bir bütün olmaktan geçer (Naess'den akt. Dindar, 2012: 60). Böylece Sekoyana'nın Ahimsa'ya sorduğu "Bir sineğin hayatını bir sığırcıginkinden değersiz kılan nedir" (Taş, 2021: 69) sorusu da Maya halanın Gökçe'yi sapanla bir sığırcığı öldürdüğünde cezalandırması da oldukça yerindedir. Sekoyana günlüğünde bu ortak yaşamı liken örneği üzerinden özetler:

Başka bir canlı olarak yaşayabilseydim eğer, liken olmak isterdim. Kayaları kaplayan bir liken de olabilirdim, ağaç dalından sarkan sakal likeni de. Belki ormanda yaşardım belki kutup tundralarında. Hiç fark etmez aslında, sadece "liken bilinciyle" yaşamak isterdim. Liken, ortakyaşamın mükemmel örneğidir. Tıpkı mikorizada olduğu gibi likende de farklı canlı türleri -bu kez mantar ile yosun- bir araya gelip kucaklaşır. Liken olmak, aynı bedende birkaç farklı can taşımaya benzer; bu canlılar öylesine hemhal olmuştur ki likene dışarıdan bakan biri, ortakyaşarları birbirinden ayırt edemez. Gördüğü ne yosundur ne de mantar; ikisinin birlikteliğidir (Taş, 2021: 108).

Bu açıdan ekoeleştirel⁴ bir bakış açısıyla Ahmet Büke'nin de Şiirsel Taş'ın da metinleri çevre bilincine sahip ve bu bilinci yeni nesillere aktarmaya çalışan metinlerdir. Aynı zamanda Maya hala ve Sekoyana yukarıda bahsettiğimiz özellikleriyle kolektif bilinçdışımızda yer edinen Jung'un ortaya attığı yaşlı bilge ve anne arketipine denk gelirler. Bilgedirler; çünkü doğayı okuyup erginleşme yolculuğunda kahramana yardım ederler. Annedirler; çünkü besleyip büyütürler ve korurlar. Bu özellikleriyle toplumun saygı duyduğu kişilerdir. Bu arketiplerin ortaya çıkışı ise binlerce yıl önce Mezopotamya'nın "bereketli/verimli hilal" denilen bölgesinde yaşayan tarım toplumlarına dayanır. Bu toplumlara göre; insanları, hayvanları ve bitkileri koruyan bir ana tanrıça vardır ve her şey onun yasalarına tabidir (Dunn Mascetti, 2000: 28).⁵ Lynn. E. Roller, bu düşüncenin Kybele/Kibele olarak tanınan Phrygialı ana tanrıçaya dayandığını söyler (2004: 21). Bu tanrıçanın adına ilk olarak M. Ö. 7. yüzyıla ait Phryg yazıtında "Matar" yani "Ana" olarak rastlanır. Genellikle de bu ifade "dağın" anlamına gelen "kubileya" sıfatıyla nitelenir. M.Ö. 2 yüzyıla ait Yunanca yazılmış Phryg yazıtlarında ise ondan "Mater Thea" [Ana Tanrıça] olarak bahsedilir. Bu ifade Roma dünyasında ise "Magna Mater" [Büyük Ana] olarak geçmektedir (Roller, 2004: 22). Arkeolojik bulgularda da ana tanrıçayı simgeleyen önemli heykelcikler bulunur.⁶

⁴ Ekoeleştiri terimi ilk olarak 1978 yılında William Rueckert tarafından "Literature and Ecology" [Edebiyat ve Ekoloji] adlı makalede kullanılmıştır. En basit tanımıyla ekoeleştiri; edebiyat ve kültür çalışmalarına çevreci bir bilinçle yaklaşmaktır. Amerika ve Avrupa'da 1990'lı yıllardan itibaren bu alanda yapılan çalışmalar artmış, çeşitli dernekler kurulmuş ve dergiler çıkarılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. (Oppermann, 2012: 9-44; Özdağ ve Gökcalp Alpaslan, 643-647). Türkiye'de ise ekoeleştirel çalışmalar 2000'li yıllarda artmıştır. Serpil Oppermann, Ufuk Özdağ, G. Gonca Gökcalp Alpaslan bu alanda çalışan ve akla gelen ilk isimlerdir. Türk edebiyatında 2010 yılına kadar ekoeleştiri alanında yapılmış çalışmaların dökümü için bk. (Özdağ ve Gökcalp Alpaslan, 647-649).

⁵ Merlin Stone, ana tanrıçanın peşine düşmüş ve San Francisco'dan Beyrut'a uzanan yolculuklar yapmıştır. Stone'un amacı, tanrıça inancının var olup olmadığı ve varsa neden unutturulduğunu bulmaktır. Yaptığı geziler ve incelemeler sonunda Stone; Sümer'de, Babil'de, Mısır'da, Afrika'da, Avustralya'da ve Çin'de tanrıça ile ilgili önemli kayıtlara ulaşır. Üstelik Stone, Yakın ve Ortadoğu'daki bu kadın tanrının "neredeyse" bugünkü tanrı gibi saygı gördüğünü de söyler (2000: 53). Ancak bu inanış erkek akrabalığının kabul edilmesiyle unutturulmuş ve tanrıça ikincil bir konum almıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. (Stone, 2000).

⁶ Lynn E. Roller, Phrygialı ana tanrıça ile Anadolu'da bulunan kadın heykellerinin aynı şey olmadığını söyler. Roller'e göre, Phrygia yazıtlarında öne çıkan ana tanrıça üreten, besleyen dışı rolünden ziyade doğanın koruyucusu olarak öne çıkarılır. Yer yer de bu ana tanrıçaya Orta Anadolu'nun sert ikliminden yola çıkarak vahşi, sert özellikler atfedilir ve yanında mutlaka yırtıcı bir kuş bulunur (2004: 26, 40). Roller'e göre; Paleolitik ve Neolitik döneme ait arkeolojik buluntularda dışı cinsiyet organlarının ve geniş kalçaların vurgulandığı heykelciklerin Phrygialıların ana

Antik Yunan'da ise bu ana tanrıça farklı biçimlere girer ve ondan alınan parçalar ile yeni tanrıçalar yaratılır (Dunn Mascetti, 2000: 29). Roma'da ise ana tanrıça Magna Mater olarak edebiyatta, sanatta ve gündelik hayatta önemli bir kült hâline gelir ve yurtseverlikle, bereketle ilişkilendirilir (Roller, 2004: 302, 304). Ancak avcı toplayıcılıktan tarım toplumuna geçişle birlikte ana tanrıçanın başat rolü sarsılır. Bundan sonra tanrıçaya saygı sona erer ve eril tanrılar önem kazanır. Artık tanrılar yerde değil gökte aranır ve toprağın karında olan ana tanrıçalar unutulur (Achterberg, 2009: 9, 6-7).

Jung ana tanrıçadan kopan parçaların kolektif bilinçdışımızda yer ettiğini söyleyerek onlara “anne arketipi” adını verir. Jung özellikle anne arketipini temel arketipler arasında sayar. Bir anlamda anne arketipi, doğuştan içimizde olan “mater natura ve mater spiritualis” (tabiat ana ve tinsel ana) imgesinin taşıyıcısıdır (2021: 33). Tabiat, toprak canlıları nasıl besleyip büyütüyorsa anne de doğurganlık özelliğiyle benzer bir işlevi yerine getirir. Ancak Jung'a göre anne arketipinin hem olumlu hem de olumsuz özellikleri vardır. Bilgelik, koruyuculuk, besleyip büyütme anne arketipinin olumlu yönleriyken gizem, korkutucu olma, zehirlenme özellikleri de olumsuz taraflarıdır (2021: 23). Bu bakış açısıyla Ahimsa'nın ormanda gördüğü ve Doğu'da “mandala” adı verilen kutsal şekle denk gelen çember (Dunn Mascetti, 2000: 48) toprak ananın/annenin koruyuculuğunu simgeler. Jung'a göre mandala adlı bu büyülü çember, insanlık tarihinin dinsel simgesidir ve en eski ritüellerde bile karşımıza çıkar (Fordham, 2001: 81). Bu çemberin birçok hastanın rüyalarında ve hayallerinde tekrarlanması da ilginçtir ve Jung bunun insanın bütünselliğine, “öz”üne gönderme yaptığını söyler (Fordham, 2001: 84). Bir anlamda insanın yapısındaki aydınlık ve karanlık tarafları, anima ve animusu birleştiren bir dairedir. *Gökçe'nin Yolu*'nda ormanın ana rahmine benzetilmesi de toprağın/tabiatın/annenin saklayıcı, koruyucu özelliklerine bir göndermedir. Ancak Jung'un bahsettiği gibi toprak ana ve anne olumsuz özellikleriyle de öne çıkabilir. Ahimsa'nın Sekoyana'dan habersiz ormandaki çembere gitmesi, orada şiddetli yağmurdan ıslanması ve hasta olması bu olumsuzluklardan biridir. Gökçe de Kara Orman'da geçirdiği gecede tabiat ananın karanlık ve korkutucu tarafıyla karşılaşır. Aynı şekilde Sekoyana ve Maya hala kısa süre de olsa Ahimsa ile Gökçe'ye annelik yaparlar. Onlar her ne kadar kızları koruyup kollasalar da zaman zaman cezalandırarak sert taraflarını da gösterirler. Üstelik bu iki kadının gizemli oluşları

tanrıçası ile ilgisi yoktur (2004: 34). Esinlenme muhakkaktır; ancak birbirini aynı değillerdir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Roller, 2004: 28-35).

ve tahmin edilemez tavırları tabiatın yapısıyla paraleldir. Ahimsa'nın Sekoyana'yı düşünde bir cadı olarak görmesi ve Maya halanın yer yer leyleğe dönüştüğüne dair şüphe bunun ispatıdır. Ancak hem toprak ananın hem de anne sayılabilecek Sekoyana ile Maya halanın bu tavırlarında önemli bir ders gizlidir. O da öze saygı duyma ve hassas dengeleri gözeterek yaşama becerisi kazanmaktır. Bu açıdan bilgelikleri ve yol göstericilikleriyle dikkat çekerler. Ancak bilgelikleri nihai noktaya ulaşmamıştır ve her karşılaştıkları durumla yeni bir şekil almaktadır. Bilge olmanın özü de gelişime ve değişime açık olmaktan gelir. Sekoyana'nın Ahimsa'nın sorularına cevap verirken her şeyi bilmediğini söylemesi son tahlilde oldukça anlamlıdır. Üstelik bu iki metinde Maya hala ile Sekoyana erkekler karşısında bilgelikleriyle, koruyuculuklarıyla da yüceltilmektedir. Bu açıdan metinler ana odak olmamakla beraber ekofeminist⁷ okumalara da imkân sağlar. *Gökçe'nin Yolu*'nda avcının bir tehdit unsuru olarak yer alması, Maya hala ile inatlaşması ve hayvanlara zarar vermesi tahrip eden tarafta olan erkeği/avcıyı/ataerki sistemi simgeler. Aynı şekilde *Sekoyana'nın Kapıları*'nda da süreklilik avı peşindeki avcılarının dışı domuzu öldürmeleri ve yavrularına Sekoyana'nın sahip çıkması erkek ve kadının doğa karşısındaki "yıkıcılık ve yapıcılık" karşıtlığına gönderme yapar.

Sonuç

İçinde bulunduğumuz Antroposen Çağ bizi doğadan uzaklaştırmakta ve makinelerin, hızın, kalabalıkların öne çıktığı bir düzeni idealleştirmektedir. Bu düzen insan hayatını kolaylaştıracak kazanımlar getirirse de tamiri mümkün olmayacak zorlukları doğurmaktadır. Bunların başında iklim krizi ve pandemiler gelmektedir. Değişen dünya en çok çocukları etkilemekte ve onların fiziksel ve psikolojik gelişimleri üzerinde olumsuzluklara sebep olmaktadır. Bunların başında obezite, gelişim geriliği, kalp sorunları, dikkat eksikliği/hiperaktivite, depresyon gibi hastalıklar gelmektedir. Çocuklar cep telefonu, televizyon ve bilgisayar ekranlarına tutsak bir hayat yaşadıkları için sosyalleşme imkânlarından da uzaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla arkadaş

⁷ Ekofeminizm 1974 yılında Fransız feminist Françoise d'Eaubonne tarafından ortaya atılır. Buna göre; ataerki toplum ile ekolojik tahribat arasında ilişki vardır ve bu tahribat en çok kadınları, doğayı etkilemektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Shiva-Mies, 2021: 49-58). Erkekler kadınları "akıl" olarak kodladıkları alanlardan dışlamakta ve onları zayıflık olarak gördükleri "doğa" ile ilişkilendirmektedirler. Ekofeministler ise doğanın bir zayıflık değil güç olduğunu vurgulamakta ve kadın-doğa ilişkisine sahip çıkmaktadır. Plumwood'a göre ekofeminizm; doğa ve kültür arasındaki o büyük bölünmeyi uzlaştırmaya çalışır ve değersizleştirilmiş olan tarafa yani kadına ve doğaya hakkını vermek için çabalar (2004: 33-44).

edinmek, paylaşmak, diğer canlılarla ilişki kurmak yeni nesillerin yabancı kaldıkları eylemlerdir. Bu eksikleri gidermenin tek yolu, insan ile doğa arasında açılan mesafeyi kapatmaktır. Son yıllarda bu yönde faaliyetler gösterilmekte, özellikle çocuk-doğa ilişkisini ele alan çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’de de bu konu giderek ilgi çekmekte ve çocukların doğada daha fazla vakit geçirmeleri için etkinlikler düzenlenmektedir. Ekolojik köyler, okullar, şehirler gibi projelerin yanında yazarlar da kurmaca eserleriyle bu faaliyetleri desteklemektedirler. Makaleye konu olan Ahmet Büke’nin *Gökçe’nin Yolu* (2018) ve Şiirsel Taş’ın *Sekoyana’nın Kapıları* (2017) adlı eserleri bu örneklerdendir. Bu iki eser; Gökçe ve Ahimsa adlı kızlar üzerinden önce çocukların doğa ile arasındaki mesafeye dikkat çekmekte ve sonra onları doğada bir yolculuğa çıkarmaktadır. Bu süreçte çeşitli zorluklarla karşılaşan kızlar kendilerini ve doğayı tanımakta, ekosistemin bir bütün olarak işlediğini kavramaktadırlar. Gökçe ve Ahimsa’ya bu erginlenme yolculuklarında yardım edenler ise Maya hala ve Sekoyana’dır. Bu iki kadın, kızlara adım adım doğayı tanıtmakta ve onları çeşitli testlere tabi tutmaktadır. Bu açıdan *Gökçe’nin Yolu* da *Sekoyana’nın Kapıları* da Carl Gustav Jung’un ortaya attığı kolektif bilinçdışımızda yer edinen arketipler konusunda dikkate değer malzemeler sunar. Özellikle Gökçe ve Ahimsa’nın kendi gölgeleri ile karşılaşmaları, Maya hala ile Sekoyana’nın şifacılık, besleme, büyütme, cezalandırma özellikleriyle anne ve yaşlı bilge arketiplerine denk gelmeleri buna örnektir. Böylece iki kitap doğa ile insan arasındaki ilişkinin kadimliğine gönderme yaparak çocuk okurların dikkatini bu derin bağa çeker. Üstelik iki kitapta da doğaya insan merkezli değil ekolojik temelli bir bakış söz konusudur. Kitaplar ayrıca doğayı romantikleştirerek değil bütün gerçekliğiyle aktarmaya çabalar. Bunu yaparken hedeflenen çocuk grubuna (7-12 yaş) uygun bir dil ve üslûp benimsenir. Kitapların kapakları ve yer yer resimli sayfaları da çocuklara hitap edebilecek niteliktedir. Bu iki metin sayesinde çocuklar, doğanın sömürülecek bir meta değil uyumlu yaşamamız gereken asıl habitatımız olduğunu kavrarlar.

Kaynakça

- Achterberg, Jeanne (2009). *Kadın Şifacılar*. Çev. Bilgi Altınok. İstanbul: Everest Yayınları.
- Bulut, Dilek (2005). “Çevre ve Edebiyat: Yeni Bir Yazım Kuramı Olarak Ekoleştirir”. *Littera: Edebiyat Yazıları*, 17: 79-89.
- Büke, Ahmet (2022). *Gökçe’nin Yolu*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

- Campbell, Joseph (2013). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Çev. Sabri Gürses. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Dindar, Gülşah (2012). “Derin Ekoloji Hareketi ve Ekoeleşti: Bir Garip Şair Orhan Veli”. *Ekoeleşti: Çevre ve Edebiyat*. Ed. Serpil Oppermann. Ankara: Phoenix Yayınları, 59–92.
- Dunn Mascetti, Manuela (2000). *İçimizdeki Tanrıça-Kadınlığın Mitolojisi*. Çev. Belkis Çorakçı. İstanbul: Doğan Yayınları.
- Ehrenreich, Barbara ve English, Deirdre (2023). *Cadılar, Ebeler, Hemşireler-Kadın Şifacıların Tarihi*. Çev. Gökçen İleri. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Fordham, Frieda (2001). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. Çev. Aslan Yalçınler. İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, Sigmund (1996). *Düşlerin Yorumu*. Çev. Emre Kapkın. İstanbul: Payel Yayınları.
- Hari, Johann (2023). *Çalınan Dikkat-Neden Odaklanamıyoruz?* Çev. Barış Engin Aksoy. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (1982). *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi*. Çev. Engin Büyükinal. İstanbul: Say Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2006). *Analitik Psikoloji*. Çev. Ender Gürol. İstanbul: Payel Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2021). *Dört Arketip*. Çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Metis Yayınları.
- Louv, Richard (2020). *Doğadaki Son Çocuk*. Çev. Ceyhan Temürcü. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Moran, Berna (2008). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oppermann, Serpil (2012). “Ekoeleşti: Çevre ve Edebiyat Çalışmalarının Dünü ve Bugünü”. *Ekoeleşti: Edebiyat ve Çevre*. Ed. Serpil Oppermann. Ankara: Phoenix Yayınları, 9–57.
- Özdağ, Ufuk ve Gökalp Alpaslan, G. Gonca (2011). “Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri”. *III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bildiriler Kitabı, C.2*. Ed. Ülkü Çelik Şavk. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınevi, 641–651.
- Plumwood, Val (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. Çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları.

- Rigolon, Alessandro (2012). "A Greener Future: The Active Role of Place in Enhancing Ecoliteracy in Children". *Journal of Architectural and Planning Research*, 29(3): 181-203.
- Roller, Lynn E. (2004). *Ana Tanrıça'nın İzinde-Anadolu Kybele Kültü*. Çev. Betül Avunç. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Rousseau, Jean-Jacques (2011). *Emile ya da Eğitim Üzerine*. Çev. Yaşar Avunç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, Jean-Jacques (2013). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*. Çev. Rasih Nuri İleri. İstanbul: Say Yayınları.
- Shiva, Vandana ve Maria, Mies (2021). *Ekofeminizm*. Çev. İlkur Ursun Kelso. İstanbul: Sinek Sekiz Yayınları.
- Stone, Merlin (2000). *Tanırlar Kadinken*. Çev. Nilgün Şarman. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Taş, Şiirsel (2021). *Sekoyana'nın Kapıları*, İstanbul: Doğan Çocuk Yayınları.
- Tillmann, Suzanne-Tobin et al. (2018). "Mental Health Benefits of Interactions With Nature in Children and Teenagers". *Journal of Epidemiology and Community Health*, 72(10): 958-966.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*